

**JISMONIY VA RUXIY RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO‘LGAN
BOLALAR NUTQ NUQSONLARNI KORREKSIYALASHDA OILADAGI
TA’LIM-TARBIYANI O‘RGANISH.**

Egamberdiyeva Shahnoza Akbar qizi

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti maxsus pedagogika kafedrası stajyor

o'qituvchisi

Egamberdiyevashahnoza467@gmail.com

+ 998915467570

Annotatsiya: Jismoniy va ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalardagi nuqsonlarni bartaraf etish, korreksiyalash va rivojlantirish ishlarini amalga oshirishda oila bilan hamkorlikda bo'lish va ularga yordam berish katta ahamiyatga egadir va bu davlat tomonidan kafolatlangan. Oilada jismoniy va ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolaga ta'lim-tarbiya berish, rivojlantirish va korreksiyalashda maxsus maktablarga tayyorlash vazifasini yuklaydi. Ushbu talablarga tayangan holda jismoniy va ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish va ularni nutq nuqsonlarni korreksiyalash va bu bolalarning xususiyatlarini bilgan holda yondashishini talab etadi.

Kalit so‘zlar: Alohida yordamga muhtoj, psixologik, tibbiy, pedagogik, inkluziya koordinatori, defektolog.

Аннотация: Сотрудничество и помощь семье в устранении, коррекции и развитии недостатков у детей с задержкой физического и психического развития имеет большое значение, и это гарантируется государством. Семья несет ответственность за воспитание, развитие и подготовку детей с ограниченными возможностями к обучению в специальных школах. Исходя из этих требований, необходимо подходить к воспитанию детей с

ограниченными возможностями и коррекции их речевых дефектов со знанием особенностей этих детей.

Ключевые слова: особые потребности, психологический, медицинский, педагогический, координатор по инклюзии, дефектолог

Abstract: Cooperation with and assistance to families in eliminating, correcting, and developing deficiencies in children with delayed physical and mental development is of great importance, and this is guaranteed by the state. The family is responsible for educating, developing and preparing children with disabilities for special schools. Based on these requirements, it is necessary to approach the education of children with disabilities and correct their speech defects with knowledge of the characteristics of these children.

Keywords: Special needs, psychological, medical, pedagogical, inclusion coordinator, defectologist

Jismoniy va ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar tarbiyasini o'rganishda ilmiy adabiyot va mutafakkir olimlarning qarashlari. Tarbiya – inson kamolotiga ta'sir etuvchi tashqi va eng muhim omil hisoblanadi. “Tarbiya” arabcha so'z bo'lib, o'stirdi, rahbarlik qildi, isloh qildi degan ma'nolarni bildiradi.

O'rta Osiyolik mutafakkirlardan Forobiy va Abu Ali ibn Sino inson tarbiyasiga ta'sir etadigan omillar ahamiyatiga e'tibor berganlar. Forobiy inson kamolotida ta'lim-tarbiyaning muhimligini ta'kidlab: Munosib inson bo'lish uchun insonda ikki xil imkoniyat: ta'lim va tarbiya olish imkoniyati bor. Ta'lim olish orqali nazariy kamolotga erishiladi, tarbiya esa kishilar bilan muloqotda axloqiy qadr-qimmatni va amaliy faoliyatni yaratishga olib boradigan yo'ldir...” deydi.

Farobiy bilimidan ma'rifatli yetuk odamning obrazini tasvirlar ekan, bunday deydi: «Har kimki ilm xikmatni o'rganmagan desa, uni yoshligidan boshlasin, sog' – salomatligi yaxshi bo'lsin, yaxshi ahloq va odobi bo'lsin, so'zining uddasidan chiqsin, yomon ishlardan saqlangan bo'lsin, barcha qonun – qoidalarni bilsin, bilimdan va notiq bo'lsin, ilmli va dono kishilarni xurmat qilsin, ilm va ahli ilmdan mol – dunyosini ayamasin, barcha real moddiy narsalar to'g'risida bilimga ega bo'lsin».

Bu fikrlardan Farobiyning ta'lim – tarbiyada yoshlarni mukammal inson qilib tarbiyalashda xususan, aqliy – axloqiy tarbiyada aloxida e'tibor berganligi ko'rinib turibdi, uning e'tiqodicha, bilim, ma'rifat, albatta yaxshi axloq bilan bezatmog'i lozim, aks holda kutilgan maqsadga erishilmaydi, bola yetuk bo'lib yetishmaydi.

Abu Ali ibn Sino oila tarbiyasida ota-onaning o'rniga alohida to'xtalib: “Bola tug'ilgach, avvalo, ota unga yaxshi nom qo'yishi, so'ng uni yaxshilab tarbiya qilishi 9 kerak. Agar oilada tarbiyaning yaxshi usullaridan foydalanilsa, oila baxtli bo'ladi” degan fikrni ilgari suradi. Ibn Sino bola tarbiyasi va tarbiya usullari haqida qimmatli fikrlarini bildirgan. Ibn Sino bolaning axloqiy tarbiyasi haqida bildirgan fikrlarida uy – ro'zg'or tutish masalalari xususida ham so'z yuritadi. Bolani tarbiyalash oila ota – onaning asosiy maqsadi va vazifasidir. O'z kamchiliklarini tuzatishga qodir bo'lgan ota – ona tarbiyachi bo'lishi mumkin. Axloqiy tarbiyada eng muxim vositalar bolaning nafsoniyatiga, g'ururiga tegmagan holda, yakkama – yakka suxbatga bo'lish unga nasixat qilishdir. Ibn Sino bolada axloqiy xususiyatlarni mehnat, jismoniy aqliy tarbiya bilan o'zviy birlikda shakllantirishni, uni inson qilib kamol toptirishda asosiy omil deb biladi.

Yusuf Xos Xojibning uqtirishicha har bir kishi jamiyatga munosib bo'lib kamol topmog'i kerak. Buning uchun u tug'ilgan kundan bolab zarur tarbiyani olmog'i lozim. U qobil qizning tarbiyasi haqida fikr yuritir ekan, ularning o'zlariga xos xususiyatiga e'tibor berishni ta'kidlaydi. Farzandlar tarbiyasi nihoyatda erta

boshlanmog'i shart. Shundagina ularning noo'rin xatti – harakatlariga berilishining oldi olinadi.

Mirzo Ulug'bekning oila muhiti sog'lom avlodni yetishtirish haqidagi fikrlari shundan iboratki, alloma uqtirishicha, bolaning bilim olishiga bo'lgan qiziqish, xavasini oshirishda u tarbiyalanayotgan muxit muxim o'rinni egallaydi. Oilada ota – onalar ayniqsa o'qimishli ota – onalar o'z farzandlarining haqiqiy inson bo'lib kamol topishiga aloxida e'tibor berishlari lozim.

Alisher Navoiy bolaning voyaga yetishida, kamol topishida tarbiyaning kuchi va qudratiga alohida e'tibor beradi. Tarbiya natijasida bolaning foydali va yetuk kishi bo'lib o'sishiga ishonadi. Yosh bolaning juda kichik yoshidan boshlab tarbiyalamoq zarur. Tarbiya insonga o'zida yaxshi odat va fazilatlar xosil qilishga yordam beradi. U odam shaxsi kishilar bilan munosabatda, ayniqsa kishilarning bir 10 – birlariga bo'lgan ruxiy ma'naviy ta'sirlari natijasida tarkib topadi deb voyaga yetkazishda asosiy omillardan biri tarbiya ekanligi o'qtiradi.

Voiz Al – Koshifiyning o'qtirishicha insonni ta'lim – tarbiya orqali qayta tarbiyalash aqliy qobiliyatni o'stirish mumkin. Koshifiy o'zining pedagogik qarashlaricha bolalarda mustaqil fikrlash qobiliyatini o'stirish masalasiga aloxida e'tibor beradi. Ota – onalar muallimlardan bu masalaga aloxida axamiyat berishni talab etadi. Bu masalada oilaviy hamda tashqi muxit muxim o'rin tutadi. Bola to'g'ri so'zli, vadaga vafodor, yaxshi xulqli qilib tarbiyalanishi kerak. Jaloliddin Davoniy ota – onaning bolani tarbiyalashdagi axamiyatiga keng to'xtalgandi. Uning fikricha oila tarbiyasida ota ham, ona ham teng huquqli, teng ishtirok etishi bolaning yaxshi xulq – odob qoidalarini muayyan bir kasbni egallashiga ko'maklashishi ilm – fan va kasb – hunar egallashining moddiy asosi bo'lmishoziq – ovqat, kiyim – kechak, kerakli buyum va jixozlarni yetkazib berish uchun jozibalik ko'rsatishi kerak. Sharq mumtoz adabiyotining buyuk namoyondalaridan biri

Muslixiddin Sadi Sheroziy Sheroz shaxrida 1184 yilda tug‘ildi. Sadining fikricha, oila, bolaning baxti, kelajagi uchun zamin yaratuvchidir. Oilada asosiy tayanch otadir. U ma’suliyatli tarbiyachidir. Ota o‘z bolalarini tarbiyalashi, o‘qitishi, hunarga o‘rgatishi, jismonan chiniqtirishi kerak. Sadining pedagogik qarashicha bola qobiliyatli va kamqobiliyatli bo‘lishi mumkin. Qobiliyat o‘z – o‘zidan rivojlanmaydi. Uning rivojlanishi uchun bolani tarbiyalash kerak, tarbiya bo‘lmasa, boladagi qobiliyat so‘nadi, tarbiyani 3 asosiy – aqliy, nafosat va jismoniy mehnat tarbiyasiga bo‘ladi. Adib bolani tarbiyalash vazifasini ularning ota – onalariga, ya’ni oilaviy tarbiyaga kata e’tibor beradi. Sadi ota – onalarga xarakterini hisobga olgan holda axloqiy tarbiyani bolaning yoshligidan boshlashni tavsiya etadi, xarakter shakllangach, bolaga ta’sir etmaydi.

XIX asr o‘zbek ijtimoiy va adabiy xayotning yirik vakillaridan biri Komil Xorazimiy o‘z asarlarida ma’rifat axloqiy kamolot, vatanparvarlik g‘oyalarini olg‘a 11 surdi. U ilm-ma’rifatning xalq, jamiyat farovonligiga, insonning axloq kamolatida tutgan o‘rni, axloqiy va nafosat tarbiyasini uzviy birligi xaqidagi pedagogik fikrlarini xam bayon etadi. Komil Xorazimiyning fikricha ilm-xunar, ilm-ma’rifat inson axloqiy kamoloti, ijtimoiy ma’naviy xayotning rivoji uchun xizmat qilishi kerak. Kamtarlik eskirmaydigan, eng go‘zal insoniy fazilatdir. Bu fazilatlarga ega bo‘lganlar obro‘ e’tiborli komil insonlardir. Kamtarlik insonni turli noxushlikdan xijolatdan saqlaydi. Shoir tarixshunos, tarjimon va xattot Munis Xorazmiy tilga ko‘p erk bermaslikni maslaxat beradi. Uning ta’kidlashicha, ortqcha so‘zmonlik kishi boshiga olin o‘rniga qattiq tosh bo‘lib tegishi mumkin. Shoir yomon so‘zli, ozor beruvchi murodlar sifatini tasvirlab, kishilarni jumladan yoshlarni ular bilan xamsuxbat bo‘lmaslikka undaydi.

Munis Xorazmiy o‘z asarlarida xalqni adolatli, ongli, bilimli bo‘lishga, jaxolatdan yiroq turishga da’vat etadi, uning fikricha, adolat sharaf ko‘rki, osoyishtali, xushnutlikdir. U yoshlarni kamtarlik bilan muloqotda bo‘lishga, ularni

hurmat qilib e'zozlashga chorlaydi. Munis Xorazmiyning asarlariga bayon etilgan ta'lim – tarbiyaga oid fikrlar faqat u yashagan davr uchun emas, balki hozirgi davr uchun ham qimmatlidir. Mohlar oyim Nodiraning inson va tabiatiga nisbatan qarashlariga faqat shaxsiy tuyg'u emas, balki yoshlar tarbiyasida milliy an'analarning roli haqidagi fikrlari ham namoyondir. Nodiraning tarbiya haqidagi qarashlarida insonparvarlik g'oyalari-adolat, insof, xalq manfaati muxim o'rinni egallaydi. Nodira xayotning tub mohiyatini yaxshilik binosini barpo etishdan iborat deb biladi. Uning fikricha, kimki tiriklik chog'ida yaxshilik bunyod etgan bo'ladi, o'zining bu ezgu ishlari bilan o'zidan keyin hayotda yorqin xotira qoldiradi. Umuman, Nodira o'z she'rlarida barkamol insonni ulug'laydi. Ta'lim – tarbiyaga oid ko'p foydali o'gitlarni bayon etdi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Spetsialnaya pedagogika: v 3 t.: / Pod red. N. M. Nazarovoy. – T.
2. Ob shiye osnovi spetsialnoy pedagogiki – M.: Akademiya, 2008. – 352 s. 36. Spetsialnaya pedagogika: v 3 t.: / pod red. N. M. Nazarovoy. – T.
3. Pedagogicheskiye sistemi spetsialnogo obrazovaniya – M.: Akademiya, 2008. – 400 s.
4. K.K.Mamedov, G'.B. Shoumarov, V.L.Godobod "Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar haqida" Toshkent 1993 y "Logoped-tarbiyachi, ota-ona
5. L.R.Mo'minova "Bolalarni logopedik tekshirish va o'qitish" Toshkent 1992 y "Logoped-tarbiyachi, ota-ona"
6. I.D.Konenkova «Obsledovaniye rechi doshkolnikov S ZPR» Moskva 2004 g Izd «Gnom i D» 40.
7. Soxin F.A. «Psixologo-pedagogicheskiye doshkolnikov» Moskva Voronej 2004 g osnovi razvitiya rechi
8. V.M.Sorokin «Spetsialnaya psixologiya» «Sankt-Peterburg» 2004 g «Rech»
9. U.V.Ulenkova «Shestiletniye deti s ZPR» Moskva 1990 «Akademiya»
10. U.V.Ulenkova Deti s ZPR Nijniy Novgord 1994